

Da li je „bolje biti pijan nego star“? Pogled iz perspektive antropologije starosti

Ljubica Milosavljević. Ogledi iz antropologije starosti. 2012. Beograd: Srpski genealoški centar.

U svojoj drugoj monografiji, Ljubica Milosavljević, istraživač-saradnik u Institutu za etnologiju i antropologiju Odeljenja za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, bavi se veoma zahtevnom, a u domaćoj antropologiji i, nedovoljno istraženom temom – konstruisanjem starosti u dijahornijskoj i sinhronijskoj perspektivi. Drugim rečima, autorka proučava starost kao sociokulturnu a ne biološku kategoriju. Iz konstruktivističke perspektive istražuje „proces kojim društvo definiše neko stanje kao društveni problem ... i zbog čega se neko 'objektivno stanje' u jednom vremenskom periodu definiše kao društveni problem, dok u nekom drugom razdoblju ne uspeva da ostvari takvu formulaciju“ (11-12). Da je njeno istraživanje prepoznato kao teorijski i metodološki važno a monografija viskog kvaliteta, govori i Nagrada „Dušan Bandić“ koju je autorka dobila za najbolju knjigu iz oblasti etnologije i antropologije objavljenoj u 2012. godini.

U svom pionirskom delu na ovu temu, autorka je knjigu podelila na dve celine: „starost-mediji“ i „starost: telo, okruženje, vreme“.

U okviru prve celine, Ljubica Milosavljević u tri poglavlja diskutuje kako je medijski prezentovana slika o starosti u (tada) novoj (socijalističkoj) Jugoslaviji, predizornoj Srbiji 2000. godine i demokratskoj Srbiji posle 2000. godine na osnovu analize štampe i TV reklama.

U prvom poglavlju, *Konstrukcija starosti: štampa o domovima za stare (1945-1960)*, autorka analizira novinske članke, pre svega iz lista „Borba“ i „Politika“, sa ciljem da ispita konstruisanje starosti i nemoći kao društvenog problema na primeru institucionalizovanog smeštaja starih ljudi u periodu posleratne, novoformirane, Jugoslavije u okviru koje se formira novi sloj društva — penzioneri. S obzirom da je cilj svake nove države i vlasti raskid sa prošlošću i uspostavljanje jednog novog, boljeg i harmoničnijeg društva, to se primećuje i na primeru institucionalizacije penzionera u staračkim domovima. Prema izvodima iz novina, stanje u domovima u odnosu na raniji period je poboljšano, za penzionere vlada briga, oni čitaju u bibliotekama, gledaju zajedno televiziju ili igraju domine. Pružanje takve idealtipske slike je i razumljivo jer, kako autorka zaključuje, „ostareli radni čovek postaje jedini čovek vredan poštovanja“ dok se potpuno zanemaruje ostareli čovek koji nije ostvario pravo na penziju.

Služeći se podacima iz, u to vreme, opozicione nedeljne štampe, „Nin“ i „Vreme“, poglavlje, *Formiranje stava o starima kao glasačima kroz medijske izvore*, proučava način na koji je štampa konstruisala stare tokom predizborne kampanje republičkih parlamentarnih izbora iz septembra 2000. godine u Srbiji. Autorka zaključuje da su mediji imali „aktivnu ulogu u formira-

nju negativnog stava prema starima kao prema 'opasnim drugima' (83). Stari glasači su opisivani kao glupi, agresivni, ružni, siromašni i bedni, nelogični u svojim glasačkim izborima (za vladajući režim) ali, „brojčano nadmoćni“ što je posledično shvatano kao velika prepreka za promenu miloševićevskog režima. Istovremeno su mladi glasači predstavljani kao urbani, obrazovani, svestrani i progresivni. U štampi su obe grupe homogene i jedinstvene u svojim stavovima i odlukama.

Za razliku od prethodna dva, poglavlje *'Namćori' iz komšiluka: predstavljanje starosti u domaćoj televizijskoj reklami*, fokusira se na predstavljanje starih, kako se kaže, na televiziji. S obzirom na oskudnost reklama u kojima se pojavljuju stari, autorka je analizirala šest reklama emitovanih tokom perioda maj-jun 2009., sa ciljem da ispita kako su predstavljani stari u reklama. Kako Ljubica Milosavljević zaključuje, uglavnom vlada negativni stereotip o starima: stari kao negativci (džangrizavi, nervozni) ili stari izgubljeni u vremenu i prostoru (nemoćni, senilni, uplašeni, bolesni). Izuzetak od takve slike predstavljaju reklame sa poznatim ličnostima gde je stara osoba „muđrac“ čija karijera i lik služe kao preporuka za reklamirani proizvod. Oni su blagi, dobronamerni, puni podrške i pomoći. Međutim, uopšteno gledano, reklame se izruguju starosti i nabijne su geronofobijom.

Za razliku od prvog dela knjige koje je posvećeno analizi medija, drugi deo knjige „starost: telo, okruženje, vreme“ i naredna tri poglavlja se zasnivaju na terenskom radu koje je autorka sproveda u proleće 2008. godine, intervjuišući 10 pripadnika starije generacije. Kriterijum za izbor ispitanika jeste da su ostvarili pravo na penziju. Autorka je podelila ispitanike u dve kategorije: penzioneri koji su nezavisni/aktivni (šest ispitanika) i penzioneri koji su zavisni od brige drugih/neaktivni (četvoro ispitanika).

U četvrtom poglavlju, *Ograničenja tela koje stari: sociokulturni i prirodni faktori*, Ljubica Milosavljević ispituje relaciju telo-okruženje, odnosno način na koji se ljudi odnose prema vlastitom telu. Sa jedne strane, aktivnim ispitanicima njihova tela, uglavnom ne diktiraju stil života. Oni imaju slobodu kretanja, želju za druženjem i aktivnim odmorom, uključeni su u društvo, brinu o sebi ali se i teško navikavaju na penzionerski način života. Sa druge strane, neaktivni ispitanici, oni koji su zavisni od brige drugih, kao što je njihova porodica ili osoblje u staračkom domu, imaju lošije zdravstveno stanje koje im ograničava kretanje. Drugim rečima, njihova (bolesna) tela ih ograničavaju u uobičajenom funkcionisanju i oni (moraju da) se navikavaju na vlastitu nemoć.

U petom poglavlju, *Upravljanje vremenom i njegovo vrednovanje kod starijih pripadnika društva nezavisnih od brige i pomoći drugih*, autorka analizira relaciju „telo-vreme“ kod aktivnih, zdravih i materijalno obezbeđenih, ispitanika. Za ove ispitanike, penzionerski dani nude prednosti kao što su duže spavanje, manje žurbe i manje stresa. Iako oni polako gube ideju šta je to slobodno vreme, oni i dalje upravljaju njime i kreativno ga koriste. Ljubica Milosavljević zaključuje da ova grupa ispitanika ne oseća sebe

limitranima vremenom, oni, dalje, idealizuju prošlost ali daju prednost sadašnjosti.

U poslednjem poglavlju, *Upravljanje vremenom i njegovo vrednovanje kod starijih pripadnika društva zavisnih od brige i pomoći drugih*, autorka analizira relaciju „telo-vreme“ među neaktivnim ispitanicima. S obzirom da su ovi ispitanici urušenog zdravstvenog stanja koje je posledica (i) starenja, protok vremena utiče na ograničavanje njihovog kretanja. Kod ove grupe ispitanika se gubi „slobodno vreme“ koje zamenjuje vreme bez smisla, tzv. „mrtvo vreme“. Prošlost se idealizuje a sadašne vreme karakteriše strah o sopstvenom kraju.

Koristeći se konstruktivističkim postavkama Blumera, Spektora i Kicusa, gerontološke literature, semiotičkim postavkama i drugom literaturom iz društvenih nauka, posle čitanja knjige Ljubice Milosavljević *Ogledi iz antropologije starosti*, može se zaključiti da je u Srbiji, iz perspektive medija i dalje „bolje biti pijan nego star“. Međutim, na osnovu terenskog istraživanja koje je sproveda autorka, vidi se da starost može da bude „teška“ i nastaje kao posledica telesnih i bioloških ograničenja ali i „laka“ kada je moguće pretvoriti je u potencijal za kreativan i angažovani penzionerski život.

Marija Krstić